

истог ранга већ о изнођивању доказа за оптужбе против претпостављених. За такву „услугу“ сведок који „сарађује“ са судом може бити награђен ослобађањем од одговорности па макар био крив. Важно је оптужити највише руководиоце а не казнити извршиоце. За разлику од Савета безбедности, оснивање суда па тиме и његово деловање нема ваљан правни основ у правилима међународног права. Оно има основ само у политичкој вољи његових твораца. То је сасвим довољно за сваку озбиљнију расправу о овој теми. Књижица Косте Чавошког то говори више посредно иако је правни теоретичар његовог калибра могао да учини другачије, много непосредније и теоријски убедљивије.

Момир Милојевић

Владета Станковић:

Право привредног сисџема

(Правни факултет, Београд, 1995, 290 стр.)

Тешко је и претпоставити, а камоли са сигурношћу прогнозирати, све форме практичне, институционалне и нормативне нарави, које се појављују (као намера или нехат, нежељене последице или чак као изненађења) у економском и привредноправном животу земаља у *иџранзицији*. Под овим појмом данас се подразумева чак и оно што се доскора није могло ни замислити. Криминализација друштва, показало се још једном, најдиректнија је последица неуређености економског система и правне недограђености привредног живота, посебно у околностима *аномије сисџема*, како би социолози означили прелазно, нерегулисано стање (или непостојање) друштвених и моралних норми, у коме су једна друштвена начела у неповрат отишла, а друга још нису настала, нити има изгледа да се ускоро укорене и поправе услове и смисао живота највећег дела овдашње популације. Прихвативши се посла утврђивања и анализе такве привредноправне стварности, Владета Станковић, редовни професор београдског Правног факултета (на којем се иначе примарно и изворно проучава наш правни систем, па и онај изузетно важан његов део који се односи на привредни живот), зашао је, међу првима и веома компетентно, у ово подручје великих искушења и непознаница.

Да ли у овдашњем привредном животу и свеколикој, противречној економској стварности уопште има неког *сисџема*, посебно у правном смислу, и да ли у домаћем правном поретку има иоле чврстих темеља, претпоставки и подстицаја за економски развој и стабилност засновану на тржишној привреди? Одговори на ова

питања нису ни једноставни ни једнозначни, нити директни. Зато је потребно да се претходно проуче *привредни животи и његова обележја*, као и *привредни систем* и његови елементи. Право привредног система има своја теоријска начела, *материјалне и формалне изворе*, па и институционалне и стварне *креаторе*. Међу ствараоцима права привредног система у нас, поред савезних и републичких парламената и влада, Станковић помиње и разматра: појединачне ствараоце, научноистраживачке делатности, привредне коморе, синдикате, задружне савезе и удружења рачуновођа и ревизора. Заиста је поприличан списак чинилаца права привредног система у настајању, па се тиме вероватно може и објаснити његова неконзистентност и хетерогеност.

Право привредног система је ослоњено на темеље многих *правних и економских дисциплина*, без чијег познавања није упутно залазити у нова, нарочито интердисциплинарна теоријска и практична питања, а *нормирање привредног система* је сигурно исто толико тежак системски и практични посао колико и успостављање и препознавање кардиналних форми, институција и односа тржишне привреде, у околностима њене педесетогодишње, систематске, идеолошке и практичне негације. Међутим, то сигурно не значи да је неважан или немогућ далеко одрешитији правни, па и политички, третман и уређење домаће привреде, макар она још незнано дуго била у транзицији.

Такозвани *општи услови привређивања* представљају једну од упоришних тачака сваког нормирања економије, али само у склопу препознавања регулисања и заштите система и односа тржишне привреде, који обезбеђују економски раст и развој у складу са начелима привредне и социјалне равнотеже. Уобичајена подела *производно-материјалних система* изложена је на основу домаћег правносистемског модела, који посебно третира саобраћајни систем, електроенергетски систем, водопривреду и туризам. Аутор затим разматра *нормирање организационих система* материјалне производње, као и друштвено-економских система, посебно банкарског, девизног, ценовног, итд. Основне карактеристике њиховог нормирања произлазе свакако из особености привредног простора и начина функционисања друштвено-економског система, али на нормирање утичу и законитости друштвених и економских система уопште.

Право привредног система биће далеко атрактивнија и конзистентнија научна дисциплина када се успоставе основни практични и правни токови домаћег економског система и привредног развоја. Имајући то у виду, Владета Станковић у књизи (која представља пионирски подухват и први уџбенички материјал намењен студентима правног факултета), на крају рукописа вели:

„...Увек ће нам дојучерашње *й*раво бити донекле 'криво', а још више биће наде у боље привредне могућности сутрашњице. Док је визија система извесно исписана – реалност његова је неизвесна. Зато при окончању његовом нема основа за тачку“

Иако необични поговор ове *књиџе без й*ачке нуди наду у бољу сутрашњицу и у том смислу делује умирујуће, он такође сугерише неизвесну и обеспокојавајућу реалност. „Дуги низ општих правних аката“ у настајању, као и „неискоришћени простор између редова“, те „непрегледна белина неисписане хартије“, очекују даљи велики посао теоретичара, аналитичара и привредних практичара. Почетак је изузетно важан.

Петар Ђукић

Vladimir Kvint:

The Barefoot Shoemaker

(Arcade Publishing, New York, 1993)¹

Судбина бивше светске велесиле Совјетског Савеза још дуго ће бити предмет истраживања, а што време више одмиче, и објашњења. Верујемо да ће та истраживања бити у будућности још чешћа, кад протек историјског времена помери из истраживачевих хоризоната ону димензију која га оптерећује већ на основу чињенице да је њен савременик, а за нас из бившег социјалистичког света, и њен учесник. Дакле, временски размак нам је важан због непристрасности и ослобађања од различитих, субјективним значењима омеђених, сазнања. Идеологија и дневно политички обзира главне су препреке таквој менталној реконструкцији наших колективних сазнања о садашњости огромне земље која се налази недалеко од нас на европском истоку, а проблем је утолико комплекснији што се, чак и када успемо да се ослободимо елемената совјетског наслеђа које је заједнички именилац наших савремених историја, нађемо лако у замци словенског мита са препознатљивим царистичко-феудалним елементима. Дакле, схватајући да јучерашња сазнања више не одговарају потребама данашњице, покушавамо, према обрасцу који се показао толико непродуктиван у балканској драми, да и руску судбину сагледамо у равни која нам се чини историјски логична. При томе се као историјски образац стабилности руског друштва узима редовно неки облик диктатуре и тоталитаризма, и није наодмет да у таквом приступу потражимо

¹ Аутор књиге је професор на Fordham University, New York, и директор за *emerging markets* компаније „Alfred Anderson“, New York.